

ULEMANSKA I ŠEJHOVSKA PORODICA MUSLIHUDINA UŽIČANINA IZ XVII VIJEKA

Užice je palo pod osmansku upravu najkasnije 1459. godine. Imalo je status sela, sa 67 domaćinstva i pripadalo Smederevskom sandžaku. Već 1516. godine Užice se spominje u statusu kasabe kao centar istoimene nahije. Ovako brz razvoj i rast ima zahvaliti činjenici da se nalazilo na raskrsnici važnih trgovačkih puteva i da je osmanskoj upravi bilo stalo da izraste u značajan administrativni i trgovački centar.¹

Početak XVI vijeka Užice je postalo stjecištem učenih ljudi, mistika i derviša. Lijep i autentičan opis Užica dao je, u svojoj *Sejahatnami*, putopisac Evlija Čelebi, koji je u ovom gradu boravio 1664. godine. Ovdje donosimo dijelove njegovog, inače, detaljnog opisa ovoga grada.

“On je po kanunu Sulejman-hana domen (hass) paše smederevskog sandžaka, koji spada u budimski ejalet. Upravnik mu je vojvodaga s tri stotine vojnika. To je ugledan kadiluk s rangom kadiluka od sto pedeset akči, u njegovoj nahiji ima sto pedeset naprednih i bogatih sela. Ima svoga muftiju, predstavnika šerifa i vrlo mnogo ajana i istaknutih ljudi.”² Sam grad je imao 4800 kuća isprepletenih baščama, vinogradima i ružičnjacima te 34 džamije i mesdžida. Od njih ljepotom i prostranošću isticala se Alajbegova džamija, koja je pokrivena olovom, te Hasan-efendijina, Ceribašina i Namidića džamija. Ostalo su bili mahalski mesdžidi. Na obali Đetinje nalazila se velika zidom ograđena musala. Na tri mjesta u gradu predavalo se pravilno učenje Kur’ana, a na dva mjesta hadis. Grad ima 11 mekteba i devet tekija, dvije banje i jedan karavan-saraj, 1140 dućana, bezistan i pet kafana. Obale rijeke povezuju tri kamene i tri drvene ćuprije. Najljepša je Mehmed-agina ćuprija koja je sagrađena 1037/1627-28. godine. Na rijeci radi oko 100 mlinova. Stanovnici govore bosanski, vole strance i gotovo su svi trgovci. Za putnike u gradu postoje dva imareta: tekija šejh Hasan-efendije i kodža Mustafa-pašin

1 Ema Miljković – Bojanić, Smederevski sandžak 1476-1560: zemlja – naselja – stanovništvo, Istorijski institut, Beograd 2004., str. 150.

2 Evlija Čelebi, *Putopis*: odlomci o jugoslovenskim zemljama, prevod: Hazim Šabanović, Svjetlost, Sarajevo, 1967., str. 384.

imaret kraj njegova hana. "Grad ima vrlo vještih knjigovezaca i majstore koji izrađuju divne tintarnice koje šalju u Stanbul."³ Više podataka o Užicu moguće je dobiti i uvidom u osmanske izvore za ovo područje.⁴

U XVII vijeku Užice je postalo središtem halvetijskog reda⁵ sa tendencijom kasnijeg širenja u gradove Srbije, prema Mađarskoj i Vojvodini a donekle i Bosni.⁶ Ovaj period obilježili su svojim djelovanjem i učenjem mnoge ličnosti i porodice od kojih su se istakli šejh Muslihudin Užičanin sa sinovima Hasanom, Isaom i Ibrahimom, zatim Sabit Užičanin, Šejh Muhamed, Mustafa Zari, Džari Čelebi, Vusleti, Zikri i drugi.

Iako se o ovim ličnostima do sada pisalo, u prilici smo, na osnovu relevantnih izvora, ponuditi nekoliko novih podataka iz biografije ulemanske, ali i šejhove porodice Muslihudina Užičanina i njegovih sinova, kao i prikazati njihova djela za koja se, koliko je nama poznato, do sada nije znalo.⁷

3 Ibid, str. 386-388. O Užicu su još, između ostalih, pisali: Mehmed Handžić, "Miradžija Sabita Užičanina" u: *Izabrana djela*, Sarajevo, 1999., knj. I, str. 651-659; Alija Nametak, "Folklor užičkih muslimana u Bosanskoj posavini", *Rad VIII kongresa saveza folklorista Jugoslavije u Titovom Užicu, od 6. do 10. septembra 1961. godine*, str. 144-148; Hifzija Suljkić, "Prilog proučavanju prošlosti Užica iz osmanskog doba (1463-1862.)", *Glasnik Rijasete Islamske zajednice u SFRJ*, Sarajevo, 1991., br. 1, str. 35-53; Hifzija Suljkić, "Iseljavanje Muslimana iz Užica u Bosnu 1862. godine", *Glasnik Rijasete*, op. cit. br. 2, str. 161-179.

4 *Turski katastarski popis nekih područja zapadne Srbije XV i XVI vijeka*. Prevod i obrada: Ahmed Aličić, Čačak, 1984. Interesantno je da Evlija Čelebi kao ni drugi autori ne spominju medresu u Užicu, koja je, bez sumnje, postojala. Naime, na kraju rukopisa *Minhāğ al-‘ābidīn* nalazi se bilješka da je ovo djelo prepisao hāfiz Farhād b. al-hağğ Ğa‘far b. Farhād u medresi u Užicu, u srijedu 2. džumadel-evvela 1259/ 31. maja 1843. godine (Gazi Husrev-begova biblioteka / dalje: GHB/, R- 3250, l. 121b):

كاتب الحروف حافظ فرهاد بن الحاج جعفر وقد وقع الفراغ في شهر جماد الاول بعد اليوم الثاني في اليوم الرابع في السنة التاسعة من العشر السادسة من المائة الثالثة من الألف الثاني من الهجرة حرره في مدرسة اوژیجه

5 Osnivač ovoga reda je šayḥ Abū ‘Abdullāh Sirāğuddīn ‘Umar Ḥalwatī (umro 1397. godine). Razvio se kao ogranak suhraverdijā u zasebno sufijsko bratstvo koje karakteriše asketske tendencije, melamelijska tradicija i multipliciranje ovoga reda u brojne ogranke i podogranke. Bio je među najraširenijim derviškim redovima u Anadoliji i Rumeliji. Usljed svoje sunnijske orijentacije imao je veliku podršku sultana i predstavnika osmanske vlasti (v. Džemal Čehajić, *Derviški redovi*, op. cit. str. 79).

6 Džemal Čejahić, *Derviški redovi*, op. cit. str. 103.

7 O šejhu Muslihudinu Užičaninu do sada su, između ostalih, pisali: Sureyya Mehmed, *Sicilli Osmani* (SO), IV, Istanbul, 1311/1893-94., 496; Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*, Zagreb, 1931., str.53; Evlija Čelebija, *Putopis*, op. cit. str. 388 i 289; Mehmed Handžić, „Rad bosanskohercegovačkih

Šejh Muslihudin Užičanin

Muslihudin je rođen u Užicu, po čemu je i dobio nadimak Užičanin, Užičevi, Užičeli. Mi smo se opredijelili za oblik Užičanin, koji je najčešći u našoj literaturi, mada u rukopisima preovladava oblik Užičevi (Užičawī). Ocu mu je bilo ime Bāyazīd al-Harsaklī, koji je, također, bio šejh.⁸ Idžazet za tarikat dobio je od halvetijskog šejha Bali-efendije u Sofiji, gdje je inače boravio duže vrijeme i postao zamjenikom (ḥalīfa) ovoga sufije.⁹

Silsila šejha Muslihudina Užičanina prema jednom rukopisu¹⁰ izgleda ovako:

muslimana na književnom polju“ u: *Izabrana djela*, op. cit. knj. I. str. 344; Hazim Šabanović, *Književnost muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Sarajevo, 1973., 247-248; Džemal Čehajić, *Derviški redovi ... op. cit.* str. 106.

- 8 Ime oca, Bāyazīd al-Harsaklī, do sada nije bilo poznato. Spominje ga Muslihudinov sin Ibrahim kao prepisivač djela *Mabāriq al-Azhār fi šarḥ Mašāriq al-anwār* koje se čuva u GHB; R-8497, list 349a:

قد وقع الاقمام ... على يد ... ابراهيم بن الشيخ مصلح الدين بن الشيخ بايزيد الهرسكلي مولدا والحنفي مذهباً والخلوتي مسلکاً

te njegovi unuci kao vlasnici rukopisa *Ḥaḡā'iq ad-Daḡā'iq* (Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine; Rs 196, list 1a):

هذا كتاب حقائق دقائق صاحبها عبد الباقي وابراهيم ومحمد انبته ابراهيم بن مصلح الدين بن بايزيد حيث كانوا في قصبهء جانيجه تحريراً في ماه ربيع الأول لسنة 1102

Unuk Muslihudina Užičanina, prepisavši djelo *Kāfi fi al-manṭiq* u Bursi, u kolofonu rukopisa naveo je punu lozu porodice Užičanin:

“A ja, siromašni rob Božiji, Ibrāhīm b. Ibrāhīm aš-šayḥ al-Bosnawī b. Bāyazīd b. aš-šayḥ Mušliḥuddīn b. Muḥammad al-Horasānī (...) u četvrtak, 1. muharrema 1115/17. maja 1703. godine (GHB, R-5170, l. 61b; Zejnil Fajić, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, London–Sarajevo, 1999., sv. V, 3333):

وأنا أفقر الوري ابراهيم بن ابراهيم الشيخ البوسني بن بايزيد بن الشيخ مصلح الدين بن محمد الخرساني ... في تاريخ لسنة خمسة عشر ومائة وألف ... في يوم الخميس في غرة العام من شهر محرم الحرام

Handžić na jednom mjestu pogrešno navodi ime oca Nuruddin (Mehmed Handžić, *Izabrana djela*, op. cit. sv. I, str. 234.)

- 9 Šayḥ Bālī, mistik, plodan pisac i glasovit učenjak svoga vremena. Obrazovanje je stekao u Istanbulu i rodnom gradu Sofiji, gdje je i umro 959/1552. godine. Između ostalog napisao je: *Šarḥ fuṣūṣ al-ḥikam*, *Risāla-i qadā wa qadar*, *Maḡmū'a an-naṣā'ih*, *Manzūma-i vāridāt*, i druga (vidi: Džemal Čehajić, *Derviški redovi*, op. cit. str. 104).
- 10 *Silsile-nāme mašāyih raḥmatullāh 'alayhim aḡma'in*, (GHB; R-6647, 2; Mustafa Jahić, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, Sarajevo-London, 2003., sv. XII, 7484,2).

1. Hadrati 'Alī (umro 661.), 2. Hasan al-Bašrī (umro 728.), 3. Hābīb 'Ağamī (umro 768.), 4. šayḥ Dāvūd Ṭā'ī (umro 800.), 5. Ma'rūf Karhī (umro 815.), 6. Sar'ī Saqaṭī (umro 855.), 7. Ğunayd Bagdādī (b. Muḥammad b. Ğunayd, Abū Qāsim, al-Qawārīrī, umro 910.), 8. Hamšādī Dināwarī (Aḥmad b. Muḥammad, Ebū al-'Abbās, umro 951.), 9. šayḥ Muḥammad Bakr, 10. Qādī 'Umar Bakr, 11. Abū Nağīb Suhrawardī (umro 1168.), 12. Quṭbuddīn Abharī (Abū Rāšid, umro 1177.), 13. Ruknuddīn Muḥammad Nağāši, 14. Šihābuddīn Maqtūl (Yaḥyā b. Habaš b. Amīrik as-Suhrawardī, umro 1191.), 15. Sayyid Ğamāluddīn, 16. šayḥ Ibrāhīm, 17. šayḥ Zāhid Ğilānī, 18. Aḥ Muḥammad 'Azīz (umro 1378.), 19. šayḥ 'Umar Ḥalwatī (Zāhiruddīn, umro 1397. u Cezariji - Sirija), 20. Aḥi Miram 'Azīzuddīn (umro 1409.), 21. Šadriddīn (Hiyārī, umro 1455.), 22. Sayyid Yaḥyā (Širwānī, umro 1463.), 23. šayḥ Pīrī (Maḥmad Bahāuddīn Arzanğānī, 1474.), 24. Ğamāluddīn Čalabī (šayḥ Ğamāl Ḥalwatī, umro 1494.), 25. Qāsim Čalabī, 26. šayḥ Bālī-efendī (Šofyalī, umro 1552.), 27. šayḥ Kurd-efendī Tatīrbazārčaklī (umro 1587.), 28. šayḥ Mušliḥuddīn Užičawī (umro 1642.).¹¹

U Užicu je bio oko pedeset godina šejh, vaiz i predavač hadisa i tefsira.

Umro je 1052/1642. godine i pokopan u Užicu u posebnom turbetu.¹² Bio je istaknuti pobornik halvetijskog tarikata, džemalijskog (ğamāliyya) ogranka i osnivač tekije u Užicu.¹³ Znameniti šejhovi iz naših krajeva kao što su: šejh Ahmed b. Mustafa el-Mostari,¹⁴ šejh Ibrahim Bistigi¹⁵ iz Sarajeva i šejh Hasan Ka'imi¹⁶ iz Sarajeva bili su njegovi

11 Postoji više verzija ovih silsila halvetijskog reda. (Kasim Dobrača, *Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa*, Sarajevo, 1979., II, 896,13; Ismet Kasumović, *Ali-dede Bošnjak i njegova filozofsko-sufijska misao*, Sarajevo, 1994., str. 55; Džemal Čehajić, *Derviški redovi*, op. cit. str. 106).

12 Evlija Čelebi spominje da je zijaretio njegov mezar kada je boravio u Užicu (*Putopis*, op. cit. str. 389).

13 Džemal Čehajić, *Derviški redovi*, op. cit. str. 104.

14 Aḥmad b. Muṣṭafā Mu'adḍin-zāde al-Mostārī, umro poslije 1686. godine (vidi: H. Šabanović, *Književnost*, op. cit. str. 349-350).

15 Šayḥ Ibrāhīm Bistrīgī, sarajevski muftija, osnivač tekije halvetijskog reda u Sarajevu i prvi njen šejh, rođen oko 1599., a umro u Sarajevu 1665. godine. (Džemal Čehajić, *Derviški redovi*, op. cit. str. 89.)

16 Hasan Kā'imī, pjesnik, mistik, šejh Sinanove tekije, rođen u Sarajevu, umro u Zvorniku 1691. godine (Džemal Čehajić, *Derviški redovi*, op. cit. str. 140-141).

učenici ili pak muridi njegovih sinova Hasana i Isaa.¹⁷ Tako je Ahmad b. Mustafa al-Mostari na kraju djela *Enīsul-wā'ẓīn* zapisao: "Završio je pisanje i sastavljanje ovog djela, najponizniji Božiji rob, Mostarac Ahmed, sin Mustafin, pristaša svoga šejha i vodiča Hasan-efendije i Isa-efendije i njihova oca Muslihudin-efendije Užičanina u mjesecu ša'banu 1089/1678. godine."¹⁸

U narodu je uživao veliki ugled i mnogi su ga smatrali evlijom. Malo je sačuvano njegovih djela. Naime, u literaturi se navodi da je napisao jedan traktat o ispravnosti glasnog zikra i zajedničkog obreda (sam'a) kod sufija (*Risāla fī taḥqīq ad-dīkr al-ḡahrī wa sam'a aš-ṣūfiyya*).¹⁹ Do danas nije pronađeno ovo njegovo djelo.

U Gazi Husrev-begovoj biblioteci u kodeksu označenom kao R-4719, na trećem mjestu, nalazi se prijevod ili komentar djela iz islamskog vjerovanja pod naslovom *Tarḡama risāla uṣūl ad-dīn*²⁰, koje je, sa perzijskog na turski jezik preveo šejh Muslihudin Užičanin.²¹ Djelo nema uobičajenu *hamdelu* ni uvodni dio na osnovu kojeg bi ga mogli identifikovati dok je na kraju, također, nepotpuno. Govori o osnovama vjere (uṣūluddīn), Božijim svojstvima (ṣifātullāh) i lijepim imenima (asmā'ul-ḥusnā).

Djelo se nalazi na listovima 88b-95b, veličina rukopisa 195 mm x 145 mm, 19 redaka na jednoj stranici, pisano *nasta'liq* pismom, crnim

17 Dž. Čehajić, op. cit. str. 106.

18 GHB, R- 590. Zejnil Fajić, *Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa*, Sarajevo, 1991., sv. III, 2262, str. 226.

قد وقع الفراغ من تنميقة وتصنيفه على يد أحقر عباد الله تعالى أحمد بن مصطفى المستارى المنسوب الى شيخه ومرشده حسن أفندي وعيسى أفندي أو والدهما مصلح الدين أفندي قدس سرهم الاژیجوى سنة تسع وثمانین وألف في شهر شعبان

19 Mehmed Handžić, *Književni rad*, op. cit. str. 32; Hazim Šabanović, *Književnost*, op. cit. str. 248.

20 Djelo je kataloški obrađeno u VIII svesku Kataloga rukopisa GHB: Mustafa Jahić, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*; Sarajevo-London, 2000., sv. VIII, 5127, 3 str. 395. Pored toga, šejha Muslihudina nalazimo kao vakifa rukopisa iz tesavufa na perzijskom jeziku: Haso Popara, *Katalog arapskih turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*; Sarajevo-London, 2004., sv. XIII, 7780, str. 547.). Ovo ukazuje da je posjedovao vlastitu biblioteku koju je učinio vakufom.

وقف شيخ مصلح الدين أفندي أوژیجوى

21 Na l. 88a nalazi se bilješka slijedeće sadržine: "Ovu risalu, u vezi sa osnovama vjere, preveo je šejh Muslihudin nastanjen u kasabi Užice, neka se na njega i na sve nas izlije Božija milost:

هذه الرسالة متعلقة باصول الدين ترجمها الشيخ مصلح الدين الساكن في قصبه اوژیجه رحمة الله عليه وعلينا أجمعين برحمتك يا أرحم الراحمين تمت تمام

mastilom slabijeg kvaliteta koje je, na mnogim mjestima, u dodiru sa vlagom, razljeveno. Papir je tamnobilj, deblji, glat, sa vodenim znakom, evropskog porijekla.

Šejh Hasan b. Muslihudin Užičanin

Poslije smrti oca, mjesto šejha u halvetijskoj tekiji u Užicu preuzeo je njegov najstariji sin šejh Hasan. Prije preuzimanja dužnosti šejha tekije, Hasan je službovao u Požezi (potpisan kao al-Požaġawī), gdje je, 1048/1638. godine prepisao djelo *Kitāb al-ġawābir*. U kolofonu ovoga rukopisa zapisano je: "Prijepis ove knjige završen rukom slabašnog roba Božijeg Hasana, sina Muslihudinovog, iz Požege, 1. džumadel-evvela 1048/1638. godine."²² Evlija Čelebi ga je 1074/1664. godine zatekao na položaju šejha halvetijske tekije u Užicu. Bio je, kao i otac, veoma učen, ugledan i cijenjen u svojoj sredini i šire. "On je prvak reda (pišuvay-i tarik) i jedan je od onih koga smatraju posvećenim (awliya') i jednim od učenih ljudi svoga doba. Svugdje je čuven, a među muridima opštepoznat kao Šejh."²³ Šejh Hasan je, pored tekije, izgradio džamiju i imarethanu "gdje se ujutro i uveče daje jelo besplatno imućnim i sirotinji".²⁴ Čelebi navodi da je imao 40 000 murida i da je u svojoj tekiji predavao pravilno učenje Kur'ana (taġwīd) i islamsku tradiciju ('ilm al-ḥadīṭ). Hasan-efendi je, prema tarihu koji je, povodom njegove smrti, spjevao Mustafa Zari Užičanin, umro 1078/1668. godine²⁵ (Milli Kütüphanesi, Ankara, FB 302).

Poput mnogih mislilaca svoga vremena, šejh Hasan je našao za potrebno da, u formi jedne kratke risale na arapskom i pisma koje je uputio Ibrahimu Roznamedžiju²⁶ na turskom jeziku, razmatra pitanje konzumi-

22 Kasim Dobrača, *Katalog arapskih...*, op. cit. sv. II, 1248, str. 375:

قد تمّ هذا الكتاب من يد أضعف العباد حسن بن مصلح الدين البوڤغوي ... وقع التحرير في يوم السبت في وقت الضحى في غرة جمادى الأولى لسنة ثمان وأربعين وألف

23 Evlija Čelebi, op. cit. str. 386.

24 Ibid; str. 388.

25 (Milli Kütüphanesi, Ankara, FB 302, l. 126b).

26 Risalu, sličnog sadržaja, šejh Hasan-efendi je poslao u vidu pisma Ibrahimu Roznamedžiji. Ovu risalu smo pronašli u medžmu-i rukopisa koji se čuva u Istanbulu (Istanbul büyükşehir belediyesi Ataturk Kitaplığı; 795/15). Ispisana je na l. 124b-125b. Naslov risale glasi:

اوڤيجه شيخي حسن أفندي حضرتلري قدس سره روزنامه جي ابراهيم أفندي يه ارسال اتدوي مكتوب صورتدر

ranja kahve i duhana, iznoseći argumente o njihovoj štetnosti.²⁷

Risala na arapskom jeziku se nalazi u kodeksu rukopisa R-9697, u rukopisnoj zbirci Gazi Husrev-begove biblioteke, pisana na margini djela na istu temu, od nama nepoznatog autora. Na listovima je, naknadno, grafitnom olovkom, stavljena folijacija l. 111a-112b. Veličina kodeksa je 210 x 145 mm a samog teksta risale 165 x 50 mm. Papir je tanak, glat, sa vodenim znakom, evropskog porijekla. Tekst je ispisan *nashi* pismom, crnim mastilom, slabijeg kvaliteta, koje je, na mnogim mjestima, u dodiru sa vlagom, razljeveno. Listovi imaju kustode. Nema podataka o prepisivaču, godini ni mjestu prijepisa. Naslov risale napisan na početku: رسالة شيخ حسن أفندي الأوزي

Prijevod sa arapskog jezika smo uradili prema navedenom kodeksu koji je bio u vlasništvu muftije u Tešnju 'Alī Riḏā-a, 1285/1870. godine.²⁸

Tema je ista, mada je ova risala koncipirana drugačije u odnosu na onu na arapskom jeziku. Naime, šejh Hasan-efendi dokaze o zabrani kahve potkrepljuje drugim ajetima i hadisima te se odlučnije i kritičnije suprotstavlja konzumiranju kahve i duhana. Ibrahim Roznamedži je porijeklom iz Nevesinja. Odgojen je na carskom dvoru, gdje je radio na poslovima sređivanja carske blagajne. Kasnije je služio u spahijskoj kancelariji a 1621. godine postao je mukabeledžija a kasnije prvi roznamedžija. Umro je 1047/1637. godine. Bio je obrazovan i cijenjen od sultana Murada IV (vidi: Evlija Čelebi, *Putopis...*, op. cit. str. 415, bilješka 78.)

27 Inače, kahva se prvi put u Osmanskom carstvu javlja za vrijeme sultana Selima I (1512-1520.) a njena masovnija primjena bilježi se u periodu vladavine sultana Sulejmana Veličanstvenog (1520-1566). Prva kafana u Istanbulu spominje se 1554. godine. Sultan Murat IV je, poslije jednog požara 1633. godine, od koga je izgorjela jedna petina Istanbula, izdao ferman kojim se zabranjuje pijenje kahve i pušenje duhana, prijeteći onome ko prekrši ovu naredbu, čak i ubistvom. Više o ovome vidjeti: Nevena Krstić, Mustafa Ibn Muhammad al-Aqhisari (Prušćanin): „Rasprava o kafi, duvanu i pićima“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* (dalje: POF), Sarajevo, 1974., vol. 20-21/1970-71., str. 71-74.

28 Hāfiz 'Alī-ef. Riḏā, bio je muftija u Tešnju. Na početku 1287/1870. godine imao je dva sina: Mesuda i Sakif-ef. Smailbegovića, koji su, također, bili muftije u istom gradu. (Vidi: *Bošnjak*, XIV, 1904., br. 13, str. 2.

[illegible]

Gospodaru naš, oprosti nama i braći našoj koja su nas u vjeri pretekla i ne dopusti da u srcima našim bude imalo zlobe prema vjernicima; Gospodaru naš, Ti si, zaista, dobar i milostiv! (59: 10)²⁹

Zatim, pošto sam uvidio da se većina današnjeg svijeta povodi za prohtjevima i novotarijama u vjeri, da je ogrezla u grijesima i porocima, da su ljudi - u zavisnosti od stepena narušenosti urođene im zdrave naravi i otuđenosti duhovnih vrijednosti od "višeg svijeta" - skloni onome što je zabranjeno, a zabranjeno je samo zato da bi što bolje očistili dušu i približili se Uzvišenom Allahu, jer grijesima i strastima onečišćenom dušom - kada se otrgne od svoga (duhovnog) svijeta i padne nisko - zavladaju načela popuštanja, tako da im postane, ne samo sklona nego i blagonaklona, duboko vjerujući da je to jedino pravo uživanje za koje se vrijedi boriti i zbog koga treba mrziti svakoga ko ga zabranjuje te da ih se većina ne samo upustila u konzumiranje "frango"³⁰ kahve i duhana nego i u njihovo odobravanje do te mjere da tvrde da ni u Kur'anu ni u bilo kom drugom izvoru, nema nikakva dokaza o njihovoj zabranjenosti, latio sam se posla na detaljnoj obradi³¹ ove teme i navođenja nekih dokaza koji nedvosmisleno govore da su oni (kahva i duhan) strogo zabranjeni (haram).

30 Pod ovim pojmom se, uglavnom, podrazumijevalo sve što dolazi sa zapada, iz Evrope (voće, povrće, stvar, predmet, i sl., vidi više: Olga Zirojević, "Okolo naziva frenk i latin". *POF*, Sarajevo, 1978-79., vol. 28-29; str. 375-385).

31 Umjesto izraza لاستسقاء u originalu pogrešno stoji izraz لاستفقاء.

وَالْمُتَابِعِينَ رِضْوَانَهُ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ
 الْمَاءُ النَّاسِ سَمٌ ثُمَّ تَنَاسَلَتْ بَلَدٌ وَكَانَ الْمَاءُ فِي
 أَيْمَهُ ذَلِكَ الْعَصْرُ كَوْنَهُ مُنْزِيلاً عَلَيَّ سُبْحَانَ
 سُبْحَانَ الْمَلِكِينَ وَأَنَا فِي عِلْمِي سُبْحَانَ الْمَلِكِينَ
 حَرَّمَ عَلَيَّ أَوْفَ مَا تَقَدَّرَ لِي مِنْهُ عَلَى جَدِّهِ
 خَالِئِ الْأَعْيَانِ بَعْدَ تَحْقِيقِ الْكَلَامِ عَلَى جَدِّهِ
 لَا تَزِيدُكَ إِلَّا شَيْئاً سُبْحَانَ الْمَلِكِينَ وَأَنَا فِي عِلْمِي
 عَلَى تَوَرُّدِ خَالِئِ السَّلَفِ بِمَا تَقَدَّرَ لِي مِنْهُ
 وَأَوَّلُ مَا لِي خَالِئِ السَّلَفِ بِمَا تَقَدَّرَ لِي مِنْهُ
 وَالْخَالِئِ لَهُمْ سَلَامٌ خَالِئِ السَّلَفِ بِمَا تَقَدَّرَ لِي مِنْهُ
 عَمَّ خَالِئِ عِبَادَةِ الدِّينِ جَاءُوا بِالْمَدَى عَلَى
 عَلَيْهِمْ وَلَا عِثَارَ بِالْأَكْثَرِ فِي هَذِهِ الزَّمَانِ الْفُضُولِ
 فَاهُ زَمَانٌ فَسَادِ الْكَلِمِ ظُهُورِ الْبَدْعِ وَتَكْثُرِ الْفَقْدِ
 وَالسَّبَاةِ وَاللَّهْمُ بَارِكْ وَتَقَالِي وَأَنْ أَلْزَمَ
 خَالِئِ الْأَرْضِ يَتَكَلَّفُكُمْ سُبْحَانَ الْمَلِكِينَ فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ
 وَأَنْ كَانَتْ نَصَاةً فِي حَقِّ أَهْلِ الْكَلِمِ لَكِنْ يَكُونُ
 أَنْ يَكُونُوا وَلِيّاً لِنَاثِيَةِ أَهْلِ الْمَعْنَى لِيُحْيُوا
 لِحْيَةَ عِلْمِهِ النَّهْيَ الْمَعْنَى مِنْهُ خَوَالِئِ الْكَلَامِ مَعْدَا
 وَأَنْ جَرَمَ مَا بَقِيَ ذَلِكَ مِنْ الْأَوْدَةِ فَكَلِمَاتُهَا
 مِنَ الْمَضَارِ مَا نَسِيتُ لَامَ الْمُنَافِقَةِ كَمَا قَالَ
 السَّعْدُ وَالْمُسْلِمُونَ بِهَا وَالْأَلْفُ فِي الْمَضَارِ
 الْكُرْمَةِ كَمَا بَقِيَ فِي الْأَصْلِ مَا كَوْنَهُمَا مِنَ الْمَضَارِ

je nije bilo, kako u doba Poslanika, a. s., tako ni u doba njegovih drugova (zamān aš-šahāba), tabi'ina i tabi' tabi'ina r. a.,³⁶ kao ni u generacijama poslije njih, sve do kraja devetog stoljeća (po Hidžri), kada se prvi put pojavila³⁷ i kada su imami toga vremena izdali odgovarajuće fetve o zabrani njene upotrebe.

Znaj da konzumiranje kahve predstavlja slijeđenje puta onih koji nisu vjernici i da je slijeđenje puta onih koji nisu vjernici zabranjeno. Na osnovu gore navedenih dokaza o zabrani samog neslaganja s jednoglasnim mišljenjem islamskih učenjaka, da se zaključiti da je konzumiranje kahve zabranjeno. Dakle, ona je zabranjena jer njeno konzumiranje podrazumijeva slijeđenje puta onih koji nisu vjernici i, kako je utvrđeno, disharmoniju s mišljenjem većine islamskih učenjaka. Ona je, također, potencijalna snaga grijeha, budući da, bez ikakva razloga i nužne potrebe, dovodi do neslaganja sa prvim generacijama muslimana (as-salaf). Zato je lakše suprotstavljati se njima (zagovornicima kahve) nego prvim generacijama muslimana, a i kako bi se, ne daj Bože, Njegovim robovima koji su nam donijeli uputu i na njenom putu tako snažno insistirali, i moglo suprotstavljati.

Međutim, u ovo nesretno vrijeme, vrijeme pokvarenih ljudi (zamān fasād an-nās), pojave novotarija u vjeri (zuhūr al-bid'a) i svakoja-kih grijeha i nevaljalih djela, o ovome malo ko vodi računa. U tom smislu su i riječi Uzvišenog

Allaha: *Ako bi se ti pokoravao³⁸ većini onih koji žive na Zemlji; oni bi te od Allahova puta odvratili.* (6:16)

36 Druga i treća generacija poslije smrti poslanika Muhammeda, a.s.

37 O pojavi kahve vidi bilješku br. 27.

38 U originalu je ispuštena riječ تطع iz kur'anskog ajeta.

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

Sve što vodi u haram, samo je po sebi zabranjeno (ḥarām). Prema tome, zabrana duhana je dokazana. Što se, pak, tiče zabrane poricanja Božije blagodati, o tome Uzvišeni veli: ...*budete li nezahvalni, kazna Moja doista će stroga biti.* (14 : 7)

Dakle, za grijeh poricanja, kao zabrani o kojoj je gore bilo više riječi, zapriječeno je žestokom kaznom.

(Sedmo): Što se tiče zabrane izobličavanja lica, šayḥ Abū Bakr b. Ishāq - Allah mu se smilovao - u jednoj predaji navodi da je Vjerovjesnik, s. a. v. s., rekao: "Ne preinačujte (svoja) lica, jer je čovjek stvoren na sliku Milostivog!"³⁹ U vjerodostojnoj predaji (ṣaḥīḥ) stoji da je Vjerovjesnik, s. a. v. s., savjetujući jednog ashaba o tome kako će se ponašati, rekao: "Kad kolješ, kolji lijepo i uljudno, a kad ubijaš, ubijaj ljudski i izbjegavaj lice, jer je Allah stvorio čovjeka na sliku Svoju",⁴⁰ tj. na sliku Svojih imena i atributa, kao što su život (al-ḥayāt), znanje (al-ʿilm), volja (al-irāda), moć (al-qudra) itd.⁴¹

Šejh Isa b. Muslihudin Užičanin

Isa je bio drugi sin Muslihudinov. Naslijedio je starijeg brata šejha Hasana u halvetijskoj tekiji i nastavio sve njegove aktivnosti. Ahmad b. Mustafa al-Mostari na kraju jednog rukopisa kaže da ga je prepisao u kasabi Užice u tekiji šejha šejhova Isaa 1097/1686. godine.⁴² Nakon imenovanja muderisom 1087/1676. godine predavao je na više uglednih medresa do

39 Prenosi Tabarani od Ibn Omara: Mağma' az-Zawâ'id, 12330.

40 Prenosi Abū Hurayra: Musnad Aḥmad b. Ḥanbal.

41 U rukopisu GHB, R-3462 na l. 53b-57b nalaze se razne bilješke, između ostalog i hadisi koji govore o zabrani konzumiranja duhana i drugih opojnih sredstava. U jednoj od tih bilješki se kaže da ih je sakupio šejh Hasan b. Muslihudin Užičanin (أحضره الشيخ حسن بن مصلح الدين الأزيجي). Inače, rukopis je prepisan rukom drugog prepisivača 1081/1671. godine (Haso Popara i Zejnil Fajić, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, London-Sarajevo, 2000., sv. VII, 4227,3, str. 23.). On je, također, bio i vlasnik rukopisa *al-Fawā'id ad-dīyā'iyya* (Mustafa Jahić, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, London-Sarajevo, 1999., sv. VI, 4007, str. 328).

42 Mehmed Handžić, „Nekoliko dragocjenih rukopisa u Kradozbežovoj biblioteci u Mostaru“, *Glasnik Vrhovnog starješinstva Islamske vjerske zajednice*, II, Sarajevo, 1934., br. 12, str. 639.

1102/1690. godine kada je preuzeo dužnost munle u Bosni.⁴³ Šejh Isa je umro 1105/1693. godine u Sarajevu.⁴⁴ Na margini jedne molbe (vidi prilog br. 1) za pomoć koju je bosanski valija 1103/1691. godine uputio Porti nalazi se bilješka (za vrijeme Isa-efendije, Užičanina, kadije Sarajeva).⁴⁵ Prema ovom dokumentu, navod Džemala Čehajića, koju donosi na osnovu drugog izvora, da se Isa Užičanin, nakon upada austrijske vojske i čestih ratova de-

43 Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci...*, op. cit. str. 35.

44 I Mehmed Surayya navodi Isa-a Bosneviya kao munlu Bosne koji je umro 1105/1693. godine; *SO* III, 611-612. Sejfullah Kemura u vakufnami Sahtijandži Hadži Mahmudova mesdžida u Sarajevu spominje Isaa kao sarajevskog kadiju pred kojim je, na zahtjev stranke, izvršeno očitovanje i zabilježeno u sidžil 1103/1691. godine. (Sefuddin Kemura, *Sarajevske džamije i druge javne zgrade turske dobe*, Sarajevo, 1913., str. 284-285).

45 Sadržaj molbe glasi: "Ulema, dobri ljudi, sirotinja i nejak iz grada Sarajeva su uputili mahzar kako slijedi: Prije sedam-osam godina, na kraju borbe sa prokletim neprijateljem, neke su tvrđave, kasabe i sela pale u nevjerničke ruke, a one koji su ostali, pljačkaju na nečuven način. Mi smo do sada, u borbi sa neprijateljem, potrošili (žrtvovali) sve što smo imali. Ima nekoliko godina kako svake godine vlada suša i nerodica, pa smo, zbog toga, jako osiromašili i onesposobljeni.

Međutim samo iz gore spomenutog grada treba da se digne hiljadu i pet stotina nefera strijelaca i da se rasporede na mjestu gdje je potrebno obezbijedenje, tako je naredio bosanski valija predočivši carski ferman, po kome se ima toliko uputiti nefera.

Kada je, nedavno zamoljeno arsom da, iz samilosti prema ovoj beznačajnoj pokrajini, pruži pomoć u ratnoj opremi, a da nas se oslobodi da sabiremo toliko nefera jer ih ne možemo toliko sabrati, mi smo te obaveze oslobođeni, s tim da se sami borimo sa neprijateljem u slučaju napada, sa svim sposobnim suvarijama i pirade neferima, pa nas se na to (sakupljanje) ne može prisiliti prema muafnami koju prilažemo. Ovu muafnamu nama je dao Muhamed-han iz obzira prema ovoj sirotinji i ona je ostala na snazi.

Ove godine je zatražano iz ovog vilajeta dvije-tri hiljade janjičara i segbana za Beograd, a ova porušena pokrajina ne može to da dadne, jer je postala neopoziva vojna dužnost da se štite i čuvaju preostale ruševine naseljenih tvrđava i gradova, jer prijeti opasnost da ih neprijatelj pregazi. Ova dužnost pada na nas nejake - i to kao dug prema vjeri i državi.

Stoga se moli Porta da blagovremeno pošalje gore spomenutom valiji sve što je potrebno za obezbijedenje i za ratovanje u novcu i askerima. Ujedno se moli da ih se oslobodi od davanja segbana kao što je to i prije bilo. U tom smislu se dostavlja ovaj arz-i ilam, a Porta će donijeti daljnja naređenja.

Napisano 1003. godine (bez potpisa). (Orijentalni institut u Sarajevu: Zbirka ANU BiH, 121, 88 prijevod: Abdulah Polimac; GHB: *Turski dokumenti /arhiva/*; sv. II, 200-201).

vedesetih godina 17. vijeka, odselio u Bursu, gdje je držao predavanja sve do smrti 1712.,⁴⁶ teško je održiva.

Šejh Isa Užičanin je priredio kraću risalu na arapskom jeziku iz oblasti tesavvufa. Prepisivač je na početku risale crvenim mastilom ispisao:

رساله عيسى أفندي بن الشيخ مصلح الدين أفندي رحمهما الله تعالى رحمة واسعة

”Risala Isa-efendije, sina šejha Muslihudin-efendije, neka im se Allah smiluje obojici.”

Autor se obraća sufijama upućujući ih na potrebu obrazovanja u vjeri i striktnog primjenjivanja Šerijata (lā yūḡadu al-‘išq wa al-maḥabba illā fī aš-šarī’a wa bi aš-šarī’a, list 39b).

Risala se nalazi u rukopisnoj zbirci GHB u kodeksu br. R-8984 na l. 39b-49b. Ispisana je *ta’liq* pismom, sitnim slovima, lijepim rukopisom. Papir tanak, glat, tamnobijele boje, sa vodenim znakom, evropskog porijekla. Tekst je uokviren debljom zlatnom i dvjema tankim crnim linijama. Na kraju risale autor kaže: ”Ispisao sam ove listove oslanjajući se na Allaha, citirajući relevantna djela kao što su Ihja⁴⁷, al-Ma’arif⁴⁸, Maw’iza al-Wa’izin⁴⁹ i druga, uz dodavanje onoga što mi je u tom trenutku palo na um, kako bi se time mogli koristiti bogobožni, uz dovu Allahu da mi se smiluje i oprostí mi grijehe.” Risalu, a vjerovatno i cijelu medžmu’u vještom rukom i lijepim rukopisom prepisao neki Sulaymān, bez navođenja godine i mjesta prijepisa (l. 49b): الفقير عبده سليمان

Šejh Ibrahim b. Muslihudin Užičanin

Trećem sinu šejha Muslihudina bilo je ime Ibrahim. Srećemo ga kao prepisivača više djela. Na osnovu mjesta u kojima je prepisivao rukopise zna-

46 Ismail Belig, *Güldeste-i-riyaz-i urefa ve vefeyat-i-danişveran*, No-264 (prema: Džemal Čehajić, *Derviški redovi*, op. cit. str. 107).

47 *Ihyā al-‘ulūm ad-dīn* (Oživljavanje vjerskih znanosti). Kapitalno djelo iz oblasti tesavvufa. Napisao Muḥammad b. Muḥammad b. Aḥmad aṭ-Ṭūsī, aš-Šāfi’ al-Ġazālī, umro 505/1111. godine.

48 *al-‘Awārif al-Ma’ārif*. Jedno od temeljnih djela iz oblasti islamskog misticizma. Napisao na arapskom jeziku ‘Umar b. Muḥammad b. ‘Abdullāh b. Muḥammad b. ‘Abdullāh b. ‘Ammawayh al-Qāršī, at-Taymī al-Bakrī as-Suhrawardī Šihābuddīn, Abū Hafs, rođen 539/1144. a umro 632/1234. godine. Djelo je prvi put štampano u Egiptu 1293/1876. godine na margini Gazalijina Ihya.

49 *Maw’iza al-Wa’izin*. Napisao Waliyyuddīn al-Lāciqī (Ḥ. Ḥ. II, 1909.)

mo da je boravio, vjerovatno u cilju školovanja, u Kairu i Istanbulu i da je službovao kao imam Sinan-begove džamije u Čajniču. Po mjestu službovanja poznat je i kao Ibrahim Čajničanin.⁵⁰ Imao je tri sina: Abdalbakija, Muhammada i Ibrahima, koji su se potpisali kao vlasnici jednog rukopisa koji im je ostao iza oca u naslijeđe.⁵¹ Na osnovu naprijed citirane bilješke njegovog sina Ibrahima na kraju rukopisa R-5170 (GHB, V, 3333, v. ovdje bilješku br. 8) zaključujemo da je nastavio porodičnu tradiciju i bio šejh halvetijskog tarikata.

Ibrahim se istakao kao prepisivač nekoliko djela iz raznih oblasti: Ovdje ih navodimo hronološkim redom:

- *ad-Durar al-Muštafawiyya fi šarḥ al-ʿAwāmil an-naḥwiyya* –

Komentar djela iz sintakse arapskog jezika, prepisano u Azharu (Kairo) 1050/1640. godine;

- *Risāla fi aṣ-ṣawm* – rasprava o postu, prepisana 1067. godine;

- *Ḥāšiya ʿalā šarḥ muḥtaṣar fi fann al-maʿānī* – glosa na komentar djela *Talḥiṣ al-miftāḥ*, iz stilistike, prepisano u medresi Sulejmaniji u Istanbulu 1070/1659. godine;

- *Muʿaddil aṣ-ṣalā* – djelo o namazu, prepisano u Čajniču 1070/1659. godine;

- *Mabāriq al-azḥār fi šarḥ mašāriq al-anwār*, komentar djela iz hadisa *Mašāriq al-anwār*, prepisao kao imam Sinan-begove džamije u Čajniču, 1080/1670. godine;

- *Ḥāšiya ʿalā šarḥ risāla as-samarqandiyya* – glosa na komentar risale as-samarqandiyye;

- *Ḥāšiya ʿalā šarḥ miftāḥ al-ʿulūm* – glosa na komentar treće knjige *Miftāḥ al-ʿulūm* iz stilistike;

- rasprava o tome da li je muslimanima dopušteno da se zovu “millet Ibrahimov”;

- *Nisab al-iḥtiṣāb* – djelo o općoj državnoj kontroli;

50 Muhamed Ždralović, “Ibrahim Čajničanin”, *Behar*, časopis za kulturu i društvena pitanja, Zagreb, XIV/2005., br. 71-72, str. 63.

51 Ovo je djelo *Haqāʾiq daqāʾiq*. Njegovi vlasnici (!) su ʿAbdulbāqī, Ibrāhīm i Muḥammad, sinovi (!) Ibrāhīm-efendije, sina Muṣliḥuddīna, sina Bāyazīda, dok su bili u kasabi Čajniče mjeseca rebiul-evvela 1102. godine (originalni tekst u bilješci br.8).

- *Ḥāšiya ‘alā dibāḡa al-muḥtaṣar fī fann al-ma‘ānī* – glosa na uvodni dio komentara djela Talḥīṣ al-miftāḥ iz stilistike.⁵²

Tradiciju prepisivanja djela nastavio je i njegov sin Ibrahim. Prepisavši jedan rukopis (GHB, R-5170, sv. V, 3333) u Bursi potpisao se navodeći punu svoju lozu: Ibrāhīm b. Ibrāhīm aš-šayḥ al-Bosnawī b. Bāyazīd b. aš-šayḥ Muṣliḥuddīn b. Muḥammad al-Ḥorasānī, 1115/1703. godine (v. bilješku br. 8).

U XVIII vijeku došlo je do pogoršanja stanja muslimana u Srbiji. Požarevačkim mirom iz 1718. godine dio Srbije pripao je Austriji i muslimani su se iz tih dijelova morali iseliti. Poslije toga veliki progon muslimana iz Srbije desio se za vrijeme austro-turskog rata 1788-1791. godine i za vrijeme Karadorđeva ustanka 1804-1813. godine. To iseljavanje je trajalo sve do šezdesetih godina XIX vijeka kada su 1862. godine muslimani napustili posljednja četiri grada u Srbiji među kojima je bio i Užice.⁵³ Za iseljenike iz Srbije osmanska vlast je podigla u Bosni dva potpuno nova grada koji su po sultanu Abdulazizu nazvani Azizijje-i bala i Azizijje-i zira, tj. Gornja i Donja Azizija. Za kratko vrijeme ovi gradovi su prozvani Šamac (Gornja Azizija), odnosno Orašje (Donja Azizija). Doseljenicima je dodijeljena zemlja i bili su oslobođeni narednih dvadeset godina svih poreza s ciljem da čuvaju granicu od austrougarske vojske. Interesantno da je ovu odluku ispoštovala i Austro-Ugarska monarhija i nije stanovnike ova dva grada opterećivala sa porezima dok nije istekao taj rok.⁵⁴

Zaključak

Ulemanska i šejhovska porodica Muslihudina Užičanina i njegova tri sina, Hasana, Isaa i Ibrahima, svojim djelima i radom obilježila je skoro

52 Svi rukopisi osim djela *Mabāriq al-azhār fī šarḥ mašāriq al-anwār* i *ad-Durar al-Muṣtafawīyya fī šarḥ al-‘Awāmil an-naḥwīyya* nalaze se u Orijentalnoj zbirci Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu a navedeni su prema: Ždralović Muhamed, *Bosansko-hercegovački prepisivači djela u arabičkim rukopisima*, Sarajevo, 1988., sv. II, str. 59-60. Djelo *Mabāriq al-azhār fī šarḥ mašāriq al-anwār* nalazi se u rukopisnoj zbirci GHB, R-8497, a *ad-Durar al-Muṣtafawīyya fī šarḥ al-‘Awāmil an-naḥwīyya* nalazio se u zbirci rukopisa Orijentalnog instituta u Sarajevu br. 1880/2.

53 Mehmed Handžić, op. cit. str. 657-659.

54 Alija Nametak, *Folklor užičkih muslimana u Bosanskoj posavini*, op. cit. str. 143-144.

jedno stoljeće u tadašnjem Užicu. Obrazovani u najvećim centrima, Kairu i Istanbulu, i produhovljeni tarikatskim djelovanjem uživali su veliki ugled u svojoj sredini, pa i šire. Pripadnost i propagiranje halvetijskog reda nije im smetalo da se uključe u sve segmente tadašnjeg društva i da, kao kadije, šejhovi, vaizi, imami, pisci, prevodioci, komentatori i prepisivači djela na svim orijentalnim jezicima, reaguju na devijacije društva u kojem su živjeli. Svojim ukupnim radom i djelom potvrdili su sunijsku orijentaciju halvetijskog reda i aktivan odnos prema životnim izazovima te temeljnu postavku da pripadati derviškom redu znači dobro poznavanje Šeriata, njegovu primjenu u praksi i njegovu nadogradnju sa pojačanim zikrom i povremenim osamljivanjem radi duhovnog jačanja. Utrli su put kasnijim misliocima koji su potekli iz ovoga grada, kao što su šejh Muhyuddin, Sabit Užičanin, Ibrahim Zikri i drugi.

Ključne riječi: Užice, Halvetije, Derviški redovi

Summary

Muslihudin Užičanin Family of Ulama and Sheikh from the XVII century

The Ulamas and Sheik family of Muslihudin Užičanin and his three sons, Hasan, Isa, and Ibrahim, with their deeds and work marked almost one century in then Užice. Educated in the biggest centers Cairo and Istanbul, and through *tarik* influence, they enjoyed great respect in their region and elsewhere. Belonging and propagating the *halvetic* order did not prevent them from participating in all segments of that society, and as a *kadi*, *sheyk*, *vaiz*, *imamas*, writers, translators, commentators and copyists of works on all oriental languages, they reacted on deviation in society in which they lived. With their complete work and deeds they confirmed their Sunni orientation of the *halvetic* order. With their active relation toward challenges of time in which they lived in and belonging to a *dervish* order meant good knowledge of *Shariat* and its use in everyday life. They made a path for others thinkers from this town like shayk Muhyuddin, Sabit Užičanin, Ibrahim Zikri and others.

